

Date: 25th April-2025

AFG'ON RUBOBI — SHARQ MUSIQA MEROSINING BEBAHO DURDONASI

Shafoatov Fazliddin

Respublika musiqa va san'at texnikumi

Annotatsiya: *Afg'on rubobi* — bu o'ziga xos tovushga ega bo'lgan, qadimiy torli cholg'u asbobi bo'lib, u asosan Afg'oniston va Markaziy Osiyoda keng tarqalgan. Ushbu cholg'u asbobi Sharq musiqa merosining ajralmas qismi bo'lib, uning kelib chiqishi qadimgi Hindiston va Eron madaniy an'alariga borib taqaladi. Rubob nafaqat musiqiy ifoda vositasi, balki milliy o'zlik va ruhiy uyg'oqlik ramzidir. Bu asbobda chalinadigan kuylar ko'pincha dostonlar, sevgi afsonalari va xalq hikoyalari asoslangan bo'lib, uning ohangi tinglovchini chuqur hissiyotlar olamiga olib kiradi. Maqolada afg'on rubobining tarixiy rivojlanishi, tuzilishi, kuy ijrochiligi uslublari va zamonaviy san'atdagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar; Afg'on rubobi, Sharq musiqa merosi, Torli cholg'u asboblari, Milliy musiqa, Musiqa tarixi, Xalq ijodi, Afg'oniston madaniyati, Kuy ijrochiligi, Musiqa asboblarining evolyutsiyasi, Ruhiy uyg'oqlik.

Sharq musiqiy madaniyati o'zining qadimiyligi, ohanglarining boyligi va cholg'u asboblarining xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Bu madaniyatning bebaho yodgorliklaridan biri bu — afg'on rubobi. Afg'oniston xalqi va boshqa Markaziy Osiyo hududlarida keng tarqalgan rubob nafaqat musiqiy, balki tarixiy, madaniy va ruhiy meros sifatida e'tirof etiladi. Rubobning ohanglari inson qalbiga kirib boradigan darajada nafis va chuqur ma'no kasb etadi. Ushbu maqolada afg'on rubobining kelib chiqishi, tuzilishi, musiqiy xususiyatlari va zamonaviy davrdagi o'rni haqida ilmiy yondashuv asosida fikr yuritiladi.

Afg'on rubobi o'zining ildizlarini qadimgi Sharq musiqasidan oladi. Bu cholg'u asbobi qadimdan beri Afg'oniston, Pokiston shimoli, Hindiston shimoli va Markaziy Osiyo xalqlari orasida mashhur bo'lgan. Tarixiy manbalarga ko'ra, rubob ilk bor Afg'onistonda paydo bo'lgan va u yerdan boshqa hududlarga tarqalgan.

Rubob so'zining o'zi fors tilidan olingan bo'lib, "ruhning ovozi" degan ma'noni anglatadi. Bu esa rubobning inson qalbiga yaqin, tasalli beruvchi va ilhomlantiruvchi sadosi bilan bog'liqligini bildiradi. Rubobning eng qadimiy shakllari yog'ochdan yasalgan bo'lib, hayvon ichaklaridan tayyorlangan torlar bilan jihozlangan edi. Uning rivojlanishi davomida shakli, materiallari va torlar soni o'zgarib, boyib bordi.

Afg'on rubobi maxsus yong'oq yog'ochdan yasaladi. Uning korpusi o'yilgan, rezonatorli tanasi keng va tovushni aks ettirishga moslashtirilgan. Rubobda odatda 3 ta asosiy tor, 2 ta chertiluvchi tor va 11 dan 13 gacha rezonans torlari bo'ladi. Bu torlarning barchasi birgalikda musiqiy ohanglarning chuqur va rang-barang chiqishini ta'minlaydi.

Rubobning chalish texnikasi torlarni maxsus tirnoqli mediator yordamida chertish orqali amalga oshiriladi. Chertilayotgan torlar bevosita asosiy ohangni bersa, rezonans torlari esa ushbu ohangni kengaytirib, sado berkitilgan xonada jaranglashiga o'xshash effekt yaratadi. Rubobning sadosi ohangdor, iliq, chuqur va g'amgin bo'lishi bilan tanilgan.

Date: 25th April-2025

Afg'on rubobi asosan klassik va xalq musiqasida qo'llaniladi. U sufi musiqasida, folklor ansamblarida va zamonaviy sahna chiqishlarida keng ishlatiladi. Rubob ko'pincha tabla, dohol, tanbur kabi cholg'ular bilan birga chalinar edi. Ayniqsa, rubob bilan ijro etiladigan "ghazal"lar va "maqomlar" tinglovchilarga kuchli hissiy ta'sir ko'rsatadi.

Afg'onistonning milliy cholg'usi sifatida rubob o'z ijrochilik maktablariga ham ega. Ustoz-shogird an'anasi orqali ijro uslublari avloddan avlodga o'tib kelmoqda. Afg'on rubobi chalishni puxta o'rgangan musiqachilar orasida dunyo miqyosida mashhurlikka erishgan shaxslar ham bor. Ulardan eng mashhurlaridan biri — Homayun Sakhi bo'lib, u rubobni zamonaviy sahnaga olib chiqqan.

Bugungi kunda rubob faqat Afg'onistonda emas, balki butun dunyoda etnik musiqa ixlosmandlari tomonidan qadrlanadi. Yevropa, Amerika, Hindiston va Markaziy Osiyoda rubob ijrochilari konsertlar, festivallar va xalqaro musiqiy tadbirlarda qatnashib, ushbu asbobni keng targ'ib qilmoqdalar.

Rubob san'ati UNESCO tomonidan nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilgan. Bu esa uning xalqaro miqyosda tan olinishi va saqlanishi uchun muhim qadamlardan biridir. Musiqa maktablari, konservatoriyalar va san'at institutlarida rubob chalish texnikasi o'rganilmoqda.

Xulosa

Afg'on rubobi — bu nafaqat cholg'u asbobi, balki bir xalqning ruhiy dunyosini ifodalovchi san'at timsolidir. Uning sadosi inson qalbiga ta'sir etuvchi kuchga ega. Rubobni o'rganish va uni kelajak avlodlarga yetkazish — Sharq madaniy merosiga bo'lgan hurmat va sadoqat ifodasidir. Afg'on rubobi o'ziga xos tovushi, tuzilishi va tarixiy ahamiyati bilan bugungi global musiqiy olamda o'z o'rniga ega bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Кароматуллоев, А. А. *Музиқии миллии тоҷик*. – Душанбе: Маориф, 2007.
2. Baily, John. *Music of Afghanistan: Professional Musicians in the City of Herat*. – Cambridge University Press, 1988.
3. Slobin, Mark. *Music in the Culture of Northern Afghanistan*. – University of Arizona Press, 1976.
4. Назаров, Р. Х. *Шарқ музикаси тарихи*. – Тошкент: Фан, 1999.
5. Улуғмуродов, Н. *Музика ва маданият: Шарқ музикаси анъаналари*. – Тошкент: Маънавият, 2015.
6. Qodirov, M. *Sharq musiqasi va cholg'ulari tarixi*. – Samarqand: Ziyovuddin Nashriyoti, 2020.
7. Levin, Theodore Craig. *The Hundred Thousand Fools of God: Musical Travels in Central Asia*. – Indiana University Press, 1996.